

DEV-GENÇ HAREKETİ:

Kuruluşu, Kadroları ve İdeolojileri

Mayıs 2025

Hazırlayan: Ekin Bayur

Türkiye, 21. yüzyılın ilk çeyreğini tamamlamak üzereyken birtakım bunalımlara şahit olmaktadır. Bunları aşmak için gerekli olan araçlar ise dönemimizin koşulları gereği kısıtlanmıştır. Diğer bir deyişle, popülizm çağından nasibini alan Türkiye, her ne kadar küresel ve teknolojik gelişmelerin avantajlarına sahip olsa da bir bunalımdan diğerine sürüklenirken ulusal kriz içerisine girmiştir. Türkiye’de böyle bir krizin geçmişte daha ağır şartlarda yaşandığını göz önüne aldığımızda bu bunalımların önüne geçme çabasının önemi anlaşılacaktır. Çünkü yüz yıl önce Cumhuriyet Türkiye’si de devraldığı sorunları 19. ve 20. yüzyılın en güncel ve akılcı yöntemlerini tercih ederek çözmüştür. Bu noktada hatırlatılması gereken en önemli detay, Cumhuriyet Türkiye’sinin en büyük talihinin, neredeyse her türlü probleme çözüm önerisi sunan eser ve düşüncelere sahip olmasıdır. Bugünkü Türkiye’de ise bireyler ideolojik kamplaşmanın esiri olarak günlük politika girdabına sürüklendiği için başlıca sorunlar hep anlık değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, bunalımların sürekliliğini yaratan sorunların ağır olması bireyleri gaflete düşürerek atalete sürüklemiştir.

Bugün 21. yüzyılın ikinci çeyreğine hazır olmamız için binmemiz gereken treni belki de çoktan kaçırdık. Sorunların ağırlaştırdığı bunalımların önüne geçilmesi, bu mümkün değilse bile bir nebze dindirilmesi gerekmektedir. Burada da güncel ve akılcı düşüncelere ihtiyaç vardır. Tıpkı yüz elli yıl önce Gasprinski İsmail’in yaptığı gibi, Türkçe konuşan insanların birbiriyle iletişime geçmesi, fikirlerini tartışması ve buradan da özgün düşüncelerin doğması gerekmektedir. *Yarının Kültürü*’nde tartışması tamamlanmış bir düşünce demetiyle ‘bugünü miras edebilmeyi’ amaçlıyoruz. Bu amaçla çıktığımız yolda, mevcut toplumumuza sağlıklı bir şekilde yaklaşabilmeyi umuyoruz. Zira düşünce insanının dahi, ideolojik kamplaşma ortamında, herhangi bir tarafın kolayca askeri olabildiği bu zamanda, düşünce kısırlığına mahal vermemeyi ilke edinen *Yarının Kültürü*, Türk kültürüne ve Türkiye’nin yarınlarına bir katkı olacaktır.

© *Yarının Kültürü*

Rapor No: 1

Genel Yayın Yönetmeni: Muratcan Zorcu

Editör: Nazlı Esen Albayrak

Hazırlayan: Ekin Bayur

Tasarım: Şerza Saka

Dev-Genç Hareketi: Kuruluşu, Kadroları ve İdeolojileri

İçindekiler

1. Dev-Genç'in Kuruluşu: Sosyal ve Politik Bağlam	5
2. Dev-Genç'in İdeolojik Yönelimi ve Temel Hedefleri	6
3. Hareketin Önemli Figürleri ve Roller	7
4. 1969-1971 Döneminde Örgütsel Gelişmeler ve İç Bölünmeler	9
5. Dev-Genç İçindeki Farklı İdeolojik Eğilimler ve Gruplar	10
o Proleter Devrimci Aydınlik (PDA) ve TİİKP	10
o Aydınlik Sosyalist Dergi (ASD) ve Mihri Belli Çevresi	11
o Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)	11
o Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C)	11
6. Dönemin Siyasal Ortamı ve Dev-Genç	12
7. 1971 Muhtırası Sonrası Devrimci Örgütler	14
o Dev-Genç'in 12 Mart 1971 Sonrası Dönüşümü	14
o 1971-1980 Arasında Öne Çıkan Devrimci Örgütler	14
8. Öne Çıkan Lider Kadrolar ve Roller	18
9. Kaynaklar	23

Dev-Genç'in Kuruluşu: Sosyal ve Politik Bağlam

1960'ların sonu, Türkiye'de üniversite gençliğinin toplumsal ve siyasal hareketlerde başat rol oynadığı bir dönemdi. Özellikle 1968'den itibaren öğrenci eylemleri giderek ivmesini arttırdı. Kampüs işgalleri süreklilik kazandı, sağ ve sol gruplar arasında sert çatışmalar yaşandı; barışçıl protestolara polis orantısız şiddetle müdahale ederken sağcı grupların saldırılarının cezasız kalması sol gençliği öz savunmaya itti. Solcu öğrenciler, emperyalizme ve hükûmet politikalarına karşı kitlesel mitingler, boykotlar ve üniversite işgalleri düzenliyor, duvarları afiş ve bildirilerle donatıyordu. Bu dönemde solun yükselişi, sadece gençlik içinde değil, işçi, memur ve köylülere dek geniş toplumsal kesimlerde de hak arama mücadelelerini canlandırdı.

Bu tarihsel bağlamda, 1965'te üniversiteli sosyalist gençler tarafından kurulan Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF), gençlik hareketinin örgütlenmesinde kritik bir rol oynadı. FKF, Türkiye İşçi Partisi (TİP) üyesi üniversite öğrencilerinin öncülüğünde TİP'e kitlesel destek sağlamak amacıyla kurulmuş bir federasyondur. Ancak 1960'ların sonunda TİP'in parlamenter çizgisini "pasifist" bulan daha radikal gençlik çevreleri FKF içinde çoğunluğu elde etmeye başladı. 3-4 Ocak 1969'da yapılan FKF III. Kurultayı'nda, uzun süredir devam eden TİP-MDD (Millî Demokratik Devrim) çizgileri arasındaki mücadeleyi MDD yanlıları kazandı. MDD stratejisini savunanlar, TİP'li üyelerin federasyon yönetiminden tamamen tasfiye edilmesi ve yeni bir devrimci yol haritası benimsenmesi gerektiğini savunuyordu. Bu değişimin hazırlığı olarak 1969 yılı içinde çeşitli fraksiyonlar arasında yoğun tartışmalar yaşandı. Örneğin, henüz Dev-Genç adı ortaya çıkmadan, 21 Mayıs 1969'da Mihri Belli'nin Ankara'daki evinde, İstanbul'dan Deniz Gezmiş liderliğindeki Devrimci Öğrenci Birliği temsilcileri ile Ankara'daki MDD'ci gençler "devrimci parti kurma" fikrini görüşmek üzere bir araya geldi; ancak taraflar birbirine ağır suçlamalarda bulunarak toplantıyı uzlaşmazlıkla bitirdiler.

FKF içindeki bu ideolojik ve örgütsel yeniden yapılanma çabaları, 9-10 Ekim 1969 tarihinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde toplanan FKF Olağanüstü Kurultayı ile sonuçlandı. Yaklaşık 180 delegenin katıldığı bu kurultayın başında, "oportünist tutumlarıyla devrimci saflarda bölücülük yaptıkları" gerekçesiyle bazı önde gelen üyelerin federasyondan ihraç edildiği bildirildi. Ardından MDD çizgisini benimsemeyen yaklaşık 30 üyenin daha uzaklaştırılmasıyla federasyon bütünüyle MDD'ci gençliğin denetimine girdi. Bu kurultayda alınan en önemli karar, federasyonun tüzük ve isim değişikliği oldu: FKF, yoluna "Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (TDGF)", yaygın adıyla Dev-Genç (Devrimci Gençlik) olarak devam edecekti.

Yeni oluşumun genel merkezi ve yönetimi de bu kurultayda belirlendi. Atilla Sarp, Dev-Genç'in ilk genel başkanı seçilirken Genel Yönetim Kurulu'na Ankara, İstanbul, İzmir ve Erzurum'dan temsilciler girdi. Böylece Dev-Genç resmen kurulmuş oldu (kuruluş tarihi olarak 10 Ekim 1969 kabul edilir). Dev-Genç, her ne kadar üniversite öğrencilerinin öncülüğünde doğmuş bir gençlik federasyonu olsa da kısa sürede sadece öğrencilere özgü bir yapı olmaktan çıkıp daha geniş gençlik kitlelerine açıldı. MDD hareketinin o dönemde henüz ayrı bir partisi olmadığı için, Dev-Genç fiilen bir siyasal parti gibi davranarak yalnız eğitim sorunlarına değil, ülkenin genel toplumsal-siyasal meselelerine dair etkin tavır aldı.

Dev-Genç'in İdeolojik Yönelimi ve Temel Hedefleri

Dev-Genç'in ideolojisi, Türkiye'nin somut koşullarına uygulanmış anti-emperyalist bir devrim stratejisi olan Millî Demokratik Devrim (MDD) tezine dayanıyordu. MDD stratejisi, başta Mihri Belli olmak üzere 1960'ların sonlarında eski TKP geleneğinden gelen teorisyenlerce yeniden formüle edilmişti. Bu stratejiye göre, Türkiye gibi az gelişmiş, emperyalizmin etkisi altındaki ülkelerde, doğrudan sosyalist devrime geçmek mümkün değildi. Öncelikle *millî demokratik devrim* aşamasının tamamlanması, yani yabancı emperyalist tahakkümün son bulması, yarı-feodal kalıntıların tasfiyesi ve gerçekten bağımsız, demokratik bir millî rejimin kurulması gerektiği savunuldu. Bu "millî (burjuva) demokratik devrim" başarıya ulaştıktan sonra, işçi sınıfının öncülüğünde sosyalist devrim aşamasına geçilebilirdi. Kısaca, MDD bir aşamalı devrim perspektifi sunuyordu: önce anti-emperyalist ulusal kurtuluş, sonra sosyalizm.

Dev-Genç, MDD çizgisini gençlik mücadelesine uyarlarken anti-emperyalizm, anti-feodalizm ve anti-kapitalizm vurgularını ön plana çıkardı. 10 Ekim 1969 kurultayında kabul edilen 1 No.'lu Bildiride Dev-Genç'in misyonu açıkça tanımlanmıştı. Buna göre Dev-Genç, "sosyalist gençliğin düşünce örgütü" olup içinde bulunulan dönemde halkın millî demokratik mücadelesinde gençlik olarak şu görevleri üstleneceğini ilan ediyordu:

1. Anti-emperyalist gençlik hareketlerine öncülük etmek: Özellikle Amerikan emperyalizmine karşı yükselen gençlik eylemlerinde üniversite gençliğini örgütleyerek mücadeleyi büyütmek. Bu amaçla devrimci örgütlenmeyi güçlendirmek, disiplin ve ideolojik eğitimle saflaşmayı sağlamak ve oportünizme karşı mücadele etmek.
2. Millî demokratik devrimin zaferi için işçi-köylü dayanışması kurmak: İşçi ve köylüler ile fiili mücadele içinde bağlar kurarak şehirli ve köylü gençliği birleştirmek, emekçi halk kesimleriyle dayanışmayı büyütmek.
3. Emperyalizme ve iş birlikçi sermayeye karşı millî sınıfların birliğini sağlamak: Tam bağımsızlık hedefiyle, iş birlikçi burjuvaziye ve feodal kalıntılara karşı bütün "millî" sınıfların (işçi, köylü, küçük burjuva ve yurtsever aydınlar) devrimci bir cephede birleşmesi için mücadele vermek.

Bu hedefler, Dev-Genç'i dönemin diğer sıradan öğrenci derneklerinden farklı kıldı. Örgüt, kendini salt öğrenci haklarıyla sınırlamadı; doğrudan doğruya ülke çapındaki devrimci mücadelenin parçası olarak konumlandı. Nitekim Dev-Genç gündemini "öğrenci veya gençlik sorunlarından çok sosyalist hareketin genel sorunları" üzerine kurmuş ve neredeyse bir siyasal parti gibi faaliyet göstermiştir. Anti-emperyalist eylemlilik, Dev-Genç'in kimliğinin ayrılmaz parçasıydı. Örgütün yayın organlarında sıkça vurgulanan "Bağımsız Türkiye" sloganı, 6. Filo'ya karşı protestolar, Amerikan üs ve birliklerine yönelik eylemler de bunun göstergesiydi.

Ayrıca Dev-Genç, halkçı ve devrimci bir gençlik kültürü oluşturmayı da hedefledi. Yayımladığı bildirilerde, "sosyalizm bilimini eylem kılavuzu edinen" bir gençlik yetiştirme amacı dile getirildi. Bu doğrultuda, gerek teorik eğitim seminerleriyle bilinç yükseltme çabaları, gerek işçi-köylü mitinglerine katılım ve kırsal bölgelerde köylüyle temas gibi pratiklerle devrimci gençlik kadroları yetiştirilmeye çalışıldı. Sonuç olarak Dev-Genç, anti-emperyalist millî kurtuluş ile sosyalizm hedefini birleştiren ideolojik çizgisiyle, 1969-1971 aralığında Türkiye solunun odağı oldu.

Hareketin Önemli Figürleri ve Roller

Dev-Genç hareketi, pek çok genç önder yetiştirdi; bunların arasında özellikle Deniz Gezmiş, Mahir Çayan ve Yusuf Küpeli öne çıkan isimlerdir. Bu figürler, yalnızca öğrenci hareketlerinin simgesi olmakla kalmamış, aynı zamanda Dev-Genç'in ideolojik yönelimi ve eylem stratejilerinin şekillenmesinde etkin roller üstlenmişlerdir.

- Mustafa Taylan Özgür (1948–1969): 1968 öğrenci hareketinin ilk kayıplarından biri olarak anılan devrimci bir gençlik lideriydi. ODTÜ'de Sosyalist Fikir Kulübü'nde aktif oldu. 6 Ocak 1969'da ABD Büyükelçisi Robert Komer'in makam aracının ODTÜ yerleşkesinde ateşe verilmesi eylemine katılan öğrenciler arasındaydı (Ulaş Bardakçı, İbrahim Seven ve Sinan Cemgil ile); bu eylem sonrası tutuklanıp iki ay hapis yattıktan sonra Mart 1969'da serbest bırakıldı. Öğrenci hareketindeki sembolik eylemlerinden biri de ODTÜ stadyumunun duvarına büyük harflerle "Devrim" yazılmasıydı (Yusuf Aslan, Mustafa Yalçın, Hüseyin İnan ve Alparslan Özdoğan ile yazdıkları iddia edilir.) Taylan Özgür, 23 Eylül 1969 günü İstanbul Üniversitesi'ndeki öğrenci kongresi sırasında polis tarafından üzerindeki silah gerekçe gösterilerek gözaltına alınmak istendi. Kongre salonundan kaçmaya çalışırken Beyazıt Meydanı'nda açılan ateş sonucu vurularak hayatını kaybetti. Henüz 21 yaşında öldürülen Taylan Özgür, 68 Kuşağı'nın faili meçhul bir cinayete kurban giden ilk devrimci gençlik önderi olarak tarihe geçti.
- Deniz Gezmiş (1947-1972): Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi olan Gezmiş, 1968 gençlik hareketinin en tanınmış liderlerindendir. 1968'de İstanbul Üniversitesi'nin işgal eylemini örgütlemiş, aynı yıl 6. Filo'nun Türkiye ziyaretini protesto eden eylemlere katılarak ABD askerlerinin Dolmabahçe'de denize dökülmesi olayında yer almıştır. 6 Ocak 1969'da ODTÜ'de ABD Büyükelçisi Robert Komer'in makam aracının yakılmasına giden protestoların da simge isimlerinden biri Deniz Gezmiş'tir. Bu tür eylemler sonrası birçok kez tutuklanan Gezmiş, Dev-Genç döneminde anti-emperyalist gençlik mücadelesinin cesur yüzü haline geldi. 1971'e gelindiğinde arkadaşları Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan ile birlikte Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) adını verdikleri silahlı direniş örgütünü kurarak devrimci mücadelenin gerilla safhasına geçti (bu, aşağıda ayrıntılı ele alınacaktır). THKO'nun gerçekleştirdiği banka soygunları ve fidye eylemleri nedeniyle Gezmiş 1971'de yakalandı ve 1972 yılında idam cezasıyla infaz edildi. Deniz Gezmiş, Dev-Genç içinde eylemci liderliği ve kararlı anti-emperyalist duruşuyla dönemin gençlik hareketinin sembolü olmuştur. Onun cesareti ve halkçı söylemi, pek çok üniversiteli genci Dev-Genç saflarına çekmiştir.
- Mahir Çayan (1946-1972): Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğrencisi Mahir Çayan, teorik yetkinliği ve hitabetiyle Dev-Genç'in ideolojik önderlerinden biri haline geldi. Dev-Genç'in kuruluş kurultayında yaptığı ateşli konuşma, orada bulunan gençlik üzerinde derin etki bırakmıştır. Mahir Çayan, MDD stratejisine bağlı kalmakla birlikte, özellikle 1970 sonrasında Mihri Belli ve Doğu Perinçek gibi isimlerle *devrim stratejisi* konusunda ayrışmaya başladı. Ona göre, Türkiye'de devrimi gerçekleştirmek için halk savaşı stratejisi izlenmeli; şehir ve kır gerillası eylemleriyle kitleler seferber edilmeliydi. 1971 yılı başlarında Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve arkadaşları, Mihri

Belli'nin önderlik ettiği grubu açıkça eleştiren bir broşür (Aydınlık Sosyalist Dergi'ye Açık Mektup) yayımladılar. Bu metinde, Belli'nin "tepeden inmecî" veya "ordu içindeki gizli cunta" beklentilerine dayalı devrim anlayışı eleştiriliyor; devrimin bizzat halk kitlelerinin öncü silahlı mücadelesiyle gerçekleşeceği savunuluyordu. Çayan'ın bu ayrışması, kısa süre sonra Dev-Genç kadrolarının bir kısmını etrafında toplayarak Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) örgütünü kurmasına yol açtı (ayrıntıları ileride gelecektir). Mahir Çayan, devrimci teori ve pratikteki rolüyle, Dev-Genç'in stratejisti olarak anılır. 1972'de Kızıldere'de güvenlik güçleriyle girdiği çatışmada hayatını kaybeden Çayan, geride bıraktığı teorik miras ("Kesintisiz Devrim" tezleri vb.) ve fedakârlığıyla, Türkiye sol tarihinde kalıcı bir iz bırakmıştır.

- Yusuf Küpeli (1944-2021): ODTÜ Mimarlık öğrencisi olarak başladığı mücadelede kısa sürede liderleşen Yusuf Küpeli, FKF'de ve Dev-Genç'te kritik görevler üstlenmiştir. Ocak 1969'daki FKF III. Kurultayı'nda MDD yanlılarının zaferiyle birlikte FKF Genel Başkanlığı görevine seçilen Küpeli, Dev-Genç'in kuruluş sürecinde de fiili önderlerden biri olmuştur. Özellikle Ankara kanadındaki gençlik hareketini sevk ve idare eden Küpeli, Mahir Çayan ile yakın mesai yaparak MDD çizgisinin öğrenci gençlik içerisinde kökleşmesine katkı sundu. 1970 yılı boyunca *Aydınlık* dergisi çevresindeki tartışmalarda, Küpeli-Mahir Çayan ikilisi Mihri Belli'den farklı pozisyon olarak daha aktif bir silahlı mücadele yanlısı tutum benimsediler. THKP-C'nin kuruluşunda Mahir Çayan'la birlikte hareket eden Yusuf Küpeli, örgütün ilk dönem kadrolarındandı. Ancak THKP-C'nin 1971 sonrasındaki seyrinde Küpeli ve Çayan'ın yolları ayrıldı; Küpeli bir süre sonra yurt dışına çıkarak aktif mücadeleden çekildi. Yine de 1969-1971 arasında Yusuf Küpeli, Dev-Genç'in örgütçü ve yönetici kimliğinin temsilcisi olarak önemlidir. Onun liderliğindeki Dev-Genç, öğrenci hareketlerini daha disiplinli ve merkezî bir yapıda toplamayı başarmıştır.
- Sinan Cemgil (1944-1971): Türkiye 68 kuşağının önemli devrimci liderlerinden biri olarak, özellikle Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun kuruluş sürecinde öne çıkmıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğrencisiydi ve öğrenci hareketleri içinde erken yaşta aktifleşerek FKF ve Dev-Genç saflarında görev aldı. Anti-emperyalist mücadelenin öncüsü olarak 6. Filo protestoları ve öğrenci işgallerinde yer aldı. Deniz Gezmiş ve Hüseyin İnan ile THKO'nun kuruluşunda kilit rol oynadı; Filistin'e giderek gerilla eğitimi aldı ve Türkiye'ye döndüğünde devrimci mücadeleyi kırsal alana taşıma fikrini savundu. 1971 yılında, Nurhak Dağları'nda gerilla mücadelesi yürütmek amacıyla arkadaşları Kadir Manga ve Alpaslan Özdoğan ile hazırlıklara girdi. 31 Mayıs 1971'de Nurhak'ta güvenlik güçleriyle çıkan çatışmada hayatını kaybetti. Sinan Cemgil, kırsal alanda gerilla savaşını başlatmayı hedefleyen ilk devrimci kadrolardan biri olarak anıldı ve erken ölümü, THKO'nun kır gerillası stratejisinin başlamadan büyük bir darbe almasına neden oldu.

Bu üç ismin yanı sıra, Hüseyin İnan, Ulaş Bardakçı (ilerleyen bölümlerde bahsedilecek) ve Cihan Alptekin (THKP-C kadroları), Ertuğrul Kürkçü (1970'de Dev-Genç Genel Başkanı seçildi, 1971'de Kızıldere'den sağ kurtuldu) ve Doğu Perinçek (o dönem genç bir sosyalist teorisyen olarak MDD saflarında yer alan, *Aydınlık* dergisi çevresinin lideri) gibi figürler de

Dev-Genç hareketinin önemli simaları arasında yer aldılar. Bu isimlerin her biri, ya Dev-Genç içinde yöneticilik yaparak ya da Dev-Genç tabanından beslenen yeni örgütlere öncülük ederek Türkiye’de 68 Kuşağı olarak anılan devrimci gençlik kuşağının tarihine yön vermiştir.

1969-1971 Döneminde Örgütsel Gelişmeler ve İç Bölünmeler

Dev-Genç kurulup kısa süre sonra ülke geneline yayılmaya başlarken örgüt içi tartışmalar ve bölünmeler de gecikmedi. 10 Ekim 1969’da Dev-Genç ismi benimsendikten sonra, aynı yılın sonlarında hareketin ana teorik platformlarından olan *Aydınlık* dergisi çevresinde ilk büyük bölünme yaşandı. Doğu Perinçek’in liderlik ettiği grup, Mihri Belli ve arkadaşlarıyla görüş ayrılığına düşerek *Aydınlık* dergisinden koptu. 1969 sonu itibarıyla Perinçek ve ekibi Proleter Devrimci Aydınlık (PDA) adıyla ayrı bir yayın organı çıkarırken Mihri Belli ve çevresi Aydınlık Sosyalist Dergi (ASD) adıyla yoluna devam etti. Bu ayrışma, esasen MDD stratejisinin uygulanması ve devrim yöntemleri konusundaki farklı yaklaşımlardan kaynaklanıyordu. Perinçek grubu, MDD’yi daha “proleter devrim” vurgusuyla yorumlayıp Çin’deki Kültür Devrimi ve Maoist çizgiden esinlenen bir hat izlemeye yönelirken; Mihri Belli ve genç destekçileri, Kemalistlerle ittifak ve ordu içindeki “ilerici cunta” olasılıklarını da hesaba katan bir millî cephe stratejisine yakındılar. Bu teorik anlaşmazlıklar pratikte Dev-Genç kadrolarının saflaşmasına yol açtı.

1970 yılının belki de en önemli olayı, 15-16 Haziran 1970 büyük işçi direnişi oldu. İstanbul ve İzmit’te on binlerce işçi, çalışma hayatını kısıtlayan yasal düzenlemelere karşı ayağa kalkmış, fabrikalardan sokaklara dökülmüştü. Dev-Genç, işçi eylemlerini desteklemek üzere seferber oldu; birçok gençlik önderi direnişçilere katıldı. Gençlik hareketi içerisinde de “işçi sınıfıyla birleşme” söylemi güçlendi. Ancak aynı süreçte, devrimci gençlik önderleri arasında strateji farklılıkları keskinleşti. Aydınlık Sosyalist Dergi çevresinde birlikte hareket eden kesim dahi kendi içinde bölünmeye başladı: Mihri Belli ile Mahir Çayan-Yusuf Küpeli-Münir Aktolga arasındaki fikir ayrılıkları derinleşti. Mihri Belli, 15-16 Haziran gibi kitlesel halk eylemlerinin önemini teslim etmekle birlikte, hâlâ ordu içindeki muhtemel “radikal” subayların müdahalesiyle devrime giden bir yolu tamamen dışlamıyordu. Buna karşın Çayan ve arkadaşları, devrimin bizzat silahlı halk güçlerinin eseri olacağı, ordudan medet ummanın bir tür oportünizm olduğu görüşündeydi.

Bu yoğun tartışmalar içinde, Ekim 1970’te Dev-Genç ikinci genel kurulunu topladı (17-18 Ekim 1970, Ankara SBF). Bu kurultay, özellikle *Aydınlık* dergisi çevresindeki bölünmelerin gölgesinde, hayli gergin bir atmosferde gerçekleşti. Kurultay sonunda PDA’cılar (Doğu Perinçek’in grubu) Dev-Genç’ten tasfiye edildi; hareketin yönetimi tamamen Mahir Çayan ve arkadaşlarının çizgisindeki delegelerin eline geçti. Yeni Dev-Genç Genel Başkanı olarak ODTÜ’lü Ertuğrul Kürkçü seçildi. MYK üyeliklerine Sinan Kazım Özüdoğru (Genel Sekreter), Oğuzhan Müftüoğlu, Zafer Kutlu, Hüseyin Yavuz, Levent Eren, Fevzi Bal, Şaban İba, Cemal Salman Pakoğlu gibi isimler getirildi. Bu yönetim kadrosu, Dev-Genç’in artık tamamen devrimci mücadeleyi yükseltme hedefine odaklanacağını gösteriyordu. Ne var ki, kurultay sonrası bile gerginlikler dinmedi; yeni MYK’daki bazı üyeler kısa süre içinde görüş ayrılıkları nedeniyle istifa ettiler. Örgütün ideolojik bütünlüğünü korumak zorlaşıyor, farklı eylem eğilimleri ortaya çıkıyordu.

1971 yılına girildiğinde, Türkiye’de siyasal ortam hızla sertleşmişti. 12 Mart 1971 askerî muhtırasına giden süreçte sokak çatışmaları, suikastlar, banka soygunları gibi olağanüstü olaylar gündelik hale gelmeye başlamıştı. Bu koşullar altında Dev-Genç içindeki bazı gruplar silahlı mücadeleye yönelerek ayrı örgütler haline gelmeye başladılar. İlk kopuş, Ankara-İstanbul hattında faaliyet yürüten Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan gibi isimlerden geldi: THKO’yu (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) kurarak 1970 sonlarında başlayan silahlı eylemlere (bankaların soyulması, Amerikan askerî personelinin kaçırılması gibi) giriştiler. Çok geçmeden, İstanbul-Ankara’da Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Yusuf Küpeli, Hüseyin Cevahir gibi Dev-Genç kökenli başka bir grup, kendilerini THKP-C (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi) olarak örgütlediler. THKP-C başlangıçta daha uzun erimli bir hazırlık öngörmekteydi; ancak THKO’nun sansasyonel eylemleri (örneğin 1971 Ocak ayında Ankara Emek şubesinin soygunu) sonrasında THKP-C de şehir gerillası tarzı eylemlere yöneldi. Bir anlamda, Dev-Genç’in 1969’daki geniş gençlik örgütü kimliği, 1971’e gelindiğinde yerini birden fazla devrimci yeraltı örgütüne bırakıyordu.

Dev-Genç’in örgütsel bütünlüğü, yaşanan bu bölünmeler neticesinde büyük ölçüde zayıfladı. 12 Mart 1971 Muhtırası’nın ilanı ile birlikte ise fiilen dağıldı denebilir. Muhtıradan kısa bir süre sonra, Nisan 1971’de Dev-Genç resmen kapatılmış, faaliyetleri yasa dışı ilan edilmiştir. Hareketin bir kısım kadrosu THKO ve THKP-C saflarında mücadeleye devam ederken, yakalanan Dev-Genç yöneticileri sıkıyönetim mahkemelerinde yargılandılar. 1969’da umut vaat eden kitlesel gençlik örgütü projesi, 1971 sonrasında yeraltına çekilen parçalı bir direniş hareketine dönüşmüş oldu.

Dev-Genç İçindeki Farklı İdeolojik Eğilimler ve Gruplar

Dev-Genç’in çatısı altında, kuruluşundan itibaren farklı ideolojik eğilimler bir arada bulundu. Her ne kadar resmî ideoloji MDD stratejisi olsa da bu stratejinin yorumlanması konusunda birbirinden ayrılan fraksiyonlar belirdi. 1969-1971 döneminde Dev-Genç içinde veya ondan ayrılarak ortaya çıkan başlıca gruplar şunlardı:

- Proleter Devrimci Aydınlik (PDA) ve TİİKP: Doğu Perinçek liderliğindeki PDA grubu, MDD stratejisine Marksist-Leninist bir yorum getirme iddiasındaydı. PDA’cılar, Türkiye’de devrimin Çin ve Vietnam örneklerindeki gibi uzun soluklu bir halk savaşı stratejisiyle, özellikle köylü kitlelere dayanarak gerçekleşeceğini savundular. Bu çizgi, “öncü parti”nin işçi sınıfı ve köylülüğü örgütlemesi gerektiğini, Kemalist subaylarla veya burjuva muhalefetle fazla içli dışlı olunmaması gerektiğini vurguladı. PDA grubunun Dev-Genç’ten tasfiye edilmesinin ardından Doğu Perinçek ve arkadaşları, 1970 yılında Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP) adlı gizli bir parti kurdular. TİİKP, esasında PDA’nın örgütsel vücuda kavuşmuş haliydi ve Maoçu çizgide bir parti olarak faaliyet yürüttü. (Nitekim TİİKP, ileriki yıllarda bölünerek Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist – TKP/ML gibi Maoçu silahlı hareketlerin doğmasına zemin hazırlamıştır.) Dev-Genç bağlamında bakıldığında, PDA/TİİKP eğilimi, katı ideolojik disiplini ve kırsal alan temelli uzun vadeli mücadeleyi temsil ediyordu.

- **Aydınlık Sosyalist Dergi (ASD) ve Mihri Belli Çevresi:** Mihri Belli, 1940'lerden beri Türkiye solunun içinde olan deneyimli bir isim olarak MDD stratejisinin “teorik babası” sayılır. Onun etrafındaki grup, 1969'da *Aydınlık* dergisinin orijinal çizgisini sürdürerek PDA'dan ayrıldı. Mihri Belli ve çevresi, MDD'nin başarısı için geniş tabanlı Millî Demokratik Cephe taktiğini öne sürdüler. Bu anlayışa göre, emperyalizme karşı mücadelede sadece işçi, köylü ve gençlik değil, aynı zamanda *yurtsever burjuvalar* ve hatta *ordu içindeki millî unsurlar* da potansiyel müttefik sayılabilirdi. Bu strateji, “askerî müdahale” seçeneğini tamamen reddetmiyor; ordudaki genç subayların anti-emperyalist bir darbe yaparak yolu açabileceğini ihtimal dışı bırakmıyordu. Mahir Çayan ve arkadaşları işte bu noktada Mihri Belli'den koptular: Onlara göre Belli'nin yaklaşımı, devrimci inisiyatifi halka değil başka güçlere havale eden, “bekle gör”cü bir tutumdur. ASD grubu içinde yaşanan bölünme sonucunda Mihri Belli bir yanda kalırken genç kadroların büyük kısmı THKP-C safına geçti. Mihri Belli çizgisinin devamı niteliğindeki ASD çevresi de 1971 muhtırasıyla birlikte dağılmıştır. Bu eğilim, Dev-Genç içinde daha geleneksel MDD duruşunu temsil ediyordu.
- **THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu):** THKO, Dev-Genç kökenli bir grup olan Ankara ve İstanbul'dan devrimci öğrencilerin, 1970 sonunda filizlendirdiği ve 1971 başında ilan ettiği silahlı örgüttür. THKO'nun lider kadrosu (Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan başta olmak üzere) MDD'nin anti-emperyalist özüne sadık kalmakla beraber, Küba Devrimi ve Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi gibi örneklerden esinlenerek gerilla mücadelesine atılmışlardır. THKO, adındaki “ordu” vurgusuna uygun biçimde kendisini bir gerilla kuvveti olarak tanımladı; başlangıçta amaçları kırsal alanda silahlı mücadeleyi başlatıp Anadolu'da bir gerilla cephesi örgütlemektir. THKO, ideolojik olarak MDD'ci ve Maoist fikirlerden de etkilenmiş olsa da stratejik olarak “Küba vari” *foco* (odak) teorisine yaslanıyordu. Kırsalda gerilla savaşıyla hükûmeti yıpratmak ve şehirde öğrenci-gençlik eylemleriyle desteklemek şeklinde ikili bir strateji benimsediler. THKO, 1972'de liderlerinin yakalanıp idam edilmesiyle dağıldıysa da onun çıkışı Dev-Genç'in içindeki önemli bir eğilimin – silahlı köylü savaşına dayalı devrim anlayışının – dışavurumuydu.
- **THKP-C (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi):** THKP-C, Mahir Çayan liderliğinde 1971 yılı içinde şekillenen bir diğer silahlı devrimci örgüttür. THKP-C kadroları büyük oranda İstanbul ve Ankara Dev-Genç örgütlerinden geliyordu. Ancak THKO'dan farklı olarak “Parti-Cephe” adını benimsemeleri, kendilerini hem siyasi önder parti hem de askerî cephe olarak yapılandırdıklarını gösteriyordu. THKP-C'nin ideolojisi, Marksist-Leninist temelde anti-emperyalist devrimdir; fakat strateji konusunda Mahir Çayan'ın kendi teorik katkıları belirleyicidir. Mahir Çayan, Lenin'in ve Latin Amerika devrimci deneyimlerinin sentezinden oluşan “Kesintisiz Devrim” kavramını geliştirdi. Bu teoriye göre, Türkiye'de millî demokratik devrim ile sosyalist devrim iç içe kesintisiz bir süreç olarak gerçekleştirilmeliydi. THKP-C de pratikte şehir gerillası eylemleriyle devrimi tetiklemeyi amaçladı.

Bu grupların yanı sıra, Dev-Genç ortamından çıkmasa da onunla ilişki içinde anılabilecek başka akımlar da vardı. Örneğin 1970'te İstanbul Teknik Üniversitesi çevresinde ortaya çıkan TİP-

Kadro grubu veya Ankara’da TSİP (Sosyalist İktidar Partisi) gibi yapılar, öğrenciler içinde küçük fraksiyonlar olarak görülüyordu. Ancak bunlar, yukarıda sayılan ana eğilimler kadar etkili olamadı.

Özetle, Dev-Genç içinde MDD ortak paydasında buluşan gençlik, süreç içinde kendi içinde Maoist, Halkçı-Ulusalcı, Gerilla Devrimcisi gibi farklı kanatlara ayrılmıştır. Bu ayrılıklar başlangıçta teorik tartışma düzeyinde iken, koşulların sertleşmesiyle birlikte somut örgütsel bölünmelere dönüşmüştür. Bu fraksiyonların hepsi, kendilerini Dev-Genç mirasının gerçek temsilcisi saymış; ancak farklı yol ve yöntemlerle devrime ulaşmaya çalışmışlardır.

Dönemin Siyasal Ortamı ve Dev-Genç

1969-1971 döneminde Türkiye’nin siyasal ortamı son derece çalkantılıydı. Ülkede art arda gelen sokak olayları, hükûmet krizleri ve sonunda askerin müdahalesi, Dev-Genç gibi muhalif gençlik hareketleri üzerinde doğrudan etkili oldu. Dev-Genç’in devletle ve genel siyasetle etkileşimini anlamak için bu yıllardaki kilit olaylara bakmak gerekir.

Devletin Tutumu ve Baskı Mekanizmaları: İktidardaki Adalet Partisi hükûmeti ve güvenlik güçleri, sol öğrenci hareketlerini bastırmak için sert yöntemlere başvurdu. Polisin barışçı öğrenci gösterilerine dahi sık sık aşırı güç kullanarak saldırması, gençlik hareketini radikalleştiren etkenlerin başında geliyordu. Örneğin 1968’de İstanbul Üniversitesi’nin işgali sırasında ve sonrasında polis müdahaleleri birçok öğrencinin yaralanmasına ve tutuklanmasına yol açtı. Yine 1969’da ODTÜ’de ABD Büyükelçisi Komer’in arabasının yakılması eyleminin ardından, üniversite uzun süre polis kuşatması altında kaldı; öğrencilerden bazıları işkence iddialarıyla yargılandı. Sol görüşlü gençlere yönelik tutuklamalar, üniversite disiplin cezaları (okuldan uzaklaştırma gibi) sıkça uygulandı. Buna karşın sağcı militanların şiddet eylemleri çoğunlukla cezasız kalıyordu. Özellikle “*Komando*” tabir edilen sivil-faşist gruplar, 1968-69 yıllarında üniversitelerde solculara saldırılar düzenledi; kimi zaman polis bu gruplara göz yumdu veya zımnen destekledi. Bu atmosfer, devrimci gençleri öz savunma için illegal yollara itmiş, “silaha sarılma” eğilimini güçlendirmiştir.

Üniversite İşgalleri ve Protestolar: Dev-Genç’in en önemli eylem biçimlerinden biri üniversite işgalleriydi. 1968’de İstanbul ve Ankara Üniversitesi, 1969’da ODTÜ başta olmak üzere pek çok yükseköğretim kurumunda öğrenciler boykot ve işgal eylemleriyle üniversite yönetimlerini protesto etti. Talepler arasında üniversite reformu, parasız eğitim, faşist unsurların okuldan atılması ve Amerikan etkisine son verilmesi gibi konular vardı. 6 Ocak 1969’da ODTÜ’de ABD Büyükelçisi Komer’in ziyareti sırasında öğrencilerin aracı yakması olayı, sadece Türkiye’de değil uluslararası basında da yankılandı. Bu eylem, anti-empyralist öğrenci hareketinin sembolik doruklarından biri oldu. Ardından gelen günlerde ODTÜ öğrencileri ağır polis baskısıyla karşılaştı; rektörlük binası bir süre işgal edildi ve çatışmalar yaşandı. Bir diğer kritik olay, 16 Şubat 1969 Kanlı Pazar Olayı idi. İstanbul’da 6. Filo’yu protesto etmek için devrimci gençlik ve işçi örgütleri büyük bir miting düzenledi. Ancak bu barışçıl gösteri, önceden örgütlenmiş faşist grupların saldırısına uğradı. “Kanlı Pazar” olarak anılan o gün, iki genç bıçaklanarak hayatını kaybetti, yüzlerce kişi yaralandı. Bu saldırı, devletin sol hareketi bastırmak için sivil unsurları nasıl devreye sokabildiğini gösterdiği gibi, gençlik hareketinde de büyük öfke doğurdu. Nitekim Kanlı

Pazar'ın hemen ardından Dev-Genç, sağcı-faşist odaklara karşı öz savunma komiteleri oluşturmaya ve silahlı eğitim girişimlerine hız verdi.

12 Mart Muhtırası Öncesi ve Dev-Genç: 1970 sonlarına doğru Türkiye'de âdeta bir "iç savaş" provası yaşanmaktaydı. Sol örgütlerin eylemleri ile sağcı paramiliter grupların saldırıları karşılıklı tırmanırken, ordu içinde de bir süredir genç subayların rahatsızlıkları dile getiriliyordu. 9 Mart 1971'de bazı "sol" eğilimli subayların darbe girişiminde bulunduğu dair söylentiler çıktı; fakat Genelkurmay içindeki geleneksel cunta buna izin vermedi. Sonuçta 12 Mart 1971'de Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanları ortak bir muhtıra vererek hükûmeti istifaya zorladılar. Bu gelişmeler yaşanırken Dev-Genç saflarında da bir belirsizlik ve kafa karışıklığı hakimdi. Ordu içindeki güç mücadelesini dışarıdan net okumak kolay değildi. Nitekim 12 Mart Muhtırası'nın açıklandığı akşam, bazı devrimci çevreler başlangıçta bunu 9 Mart'taki "sol darbe" girişiminin devamı sanarak olumlu karşıladı. Ankara'da 12 Mart akşamı bazı sendikacılar, odalar birliği temsilcileri ve Dev-Genç'in de dahil olduğu bir komite acil toplantı yaptı; bu toplantıya Dev-Genç'i temsilen Ertuğrul Kürkçü katıldı. Toplantı sonrasında yayımlanan bildiride muhtıranın "devrimci güçlerce desteklendiği" izlenimi doğacak ifadeler bulunuyordu. Ertesi gün gazeteler bunu "devrimci güçler muhtırayı destekliyor" manşetleriyle verince sol kamuoyunda infial yaşandı. Aslında bu durum, Dev-Genç özelinde değil, Türkiye solunun genelinde bir şaşkınlığın yansımasıydı: Muhtıra ilk anda kime karşı ve ne için yapıldı, belirsizdi. Ancak çok geçmeden, 12 Mart Muhtırası'nın esas hedefinin devrimci hareket olduğu anlaşıldı. Ordu, yönetime el koymadan hükûmeti devre dışı bırakmış, ardında sıkıyönetim uygulayarak sosyalist gruplara karşı büyük bir tasfiye operasyonu başlatmıştı.

Dev-Genç'in Tasfiyesi: Muhtıra sonrasında ilk iş olarak üniversiteler ve gençlik örgütleri üzerine gidildi. 12 Mart'ı takip eden günlerde yüzlerce Dev-Genç üyesi ve yöneticisi tutuklandı. Dev-Genç federasyonu ve ona bağlı öğrenci dernekleri kapatıldı; yayın organları yasaklandı. Ankara SBF'de 1971 Ocak ayında yapılan son büyük Dev-Genç toplantısında konuşan Mahir Çayan'ın vurguladığı "artık Türkiye'de devrimci mücadele yeni bir aşamaya giriyor" öngörüsü âdeta gerçek olmuştu: legal mücadele imkânları ortadan kaldırılan devrimci gençlik, tamamen yeraltına çekilmek zorunda kaldı. 1971 Nisan'ında resmî olarak Dev-Genç'in kapatılmasıyla, 1960'ların ortasından beri çeşitli adlarla süren sosyalist gençlik örgütlenmesi de kesintiye uğradı. Bu dönemde devletin yoğun baskısı altında hareket etmek zorunda kalan gençlik önderlerinin bir kısmı yurt dışına kaçtı, bir kısmı (Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan gibi) yakalanarak idama mahkûm edildi, bir kısmı ise (Mahir Çayan ve arkadaşları gibi) çatışmalarda hayatını kaybetti. 1969'da Dev-Genç çatısı altında toplanan yüzlerce militan gençten geriye, 1971 sonu itibarıyla ya cezaevlerinde ya mezarlıklarda ya da sürgünde olan bir kuşak kaldı. Bu açıdan 12 Mart Muhtırası, Türkiye'de devrimci gençlik hareketinin kitlesel dönemi için bir olumsuz anlamda kritik bir nokta olmuştu.

Dev-Genç ve Toplumsal Etkileşim: Dev-Genç, kısa ömrüne rağmen dönemin siyasal-toplumsal olaylarında belirleyici bir aktör oldu. 15-16 Haziran 1970 işçi direnişinde gençlik, işçi sınıfıyla omuz omuza barikat kurarak sınıf dayanışmasını somutlaştırdı. Köy gezileri ve şehirlerin kenar mahallelerindeki çalışmalarla, "genç aydınlar ile köylü ve gecekondu halkının buluşması" sağlanmaya çalışıldı. Dev-Genç üyeleri, Anadolu'nun çeşitli illerindeki toprak işgallerine ve üretici köylü direnişlerine destek için gittiler. Bu yönüyle hareket, doğrudan devletle çatışmanın yanı sıra

toplumsal mücadelelerde de aktif rol aldı. Ancak devletin yoğun baskısı, bu kazanımların kurumsallaşmasına izin vermedi.

1971 Muhtırası Sonrası Devrimci Örgütler

12 Mart 1971’de Türk Silahlı Kuvvetleri’nin verdiği muhtıra sonucu demokratik kurumlar büyük darbe aldı, sol fikirli gençlik örgütleri kapatıldı ve yüzlerce aktivist tutuklandı. 1960’ların sonunda yükselen Dev-Genç hareketi de bu baskıdan payını aldı: Üniversite öğrencilerinin kitlesel eylemleriyle öne çıkan Dev-Genç 1971 Nisan’ında sıkıyönetim kararıyla yasaklandı. Bu süreç, Türkiye’de devrimci gençliğin mücadele tarzında köklü bir dönüşüme yol açtı. Legal gençlik dernekleri ve açık kitle hareketleri yeraltına çekilerek silahlı mücadeleye yönelmeye başladı.

Dev-Genç’in 12 Mart 1971 Sonrası Dönüşümü

1971 muhtırasının hemen ardından Dev-Genç ve benzeri legal sol gençlik örgütleri hızla dağıtıldı. Dev-Genç’in merkezî yönetici kadrolarının çoğu tutuklanırken hayatta kalanlar ve sempatizan gençler kısa sürede yeraltı örgütlenmelerine yöneldiler. 26 Nisan 1971’de ilan edilen sıkıyönetimle Dev-Genç resmen kapatılmış olsa da onun çatısı altında bir araya gelmiş devrimci gençlik unsurları mücadeleyi bırakmadı. Örgütün dağılmasının yarattığı boşluk, farklı siyasi çizgilere meyleden fraksiyonlarca dolduruldu.

Dev-Genç kökenli genç kadrolar, kısa süre içinde THKO ve THKP-C gibi silahlı direniş örgütlerini kurarak mücadeleyi sürdürdüler. 1972’de bu ilk kuşak liderlerin neredeyse tamamı hayatını kaybetse veya idam edilse de (Mahir Çayan ve arkadaşlarının Kızıldere’de öldürülmesi, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamı gibi), Dev-Genç’in fikir mirası sonraki yıllarda yeni örgütlerde yaşamaya devam etti. Özellikle 1974 genel affıyla cezaevinden çıkan eski Dev-Genç’liler, yeni nesil genç aktivistlerle buluşarak 1970’lerin ikinci yarısında gençlik hareketinde yeni bir yükseliş dalgası yarattılar.

THKP-C çizgisini benimseyenler arasından özellikle iki büyük akım doğdu: kitle çalışmasına önem veren Devrimci Yol ve daha askerî vurgulu Devrimci Sol. Ayrıca *Kurtuluş*, *Acilciler* ve *Devrimci Kurtuluş* gibi daha bölgesel veya spesifik kollar da oluştu. 1975’te yeniden yayımlanmaya başlayan *Devrimci Gençlik* dergisi ve 1976’da kurulan Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu (DGDF), eski Dev-Genç geleneğini yasal alanda canlandırma çabalarının örnekleriydi.

1971-1980 Arasında Öne Çıkan Devrimci Örgütler

- Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C)

THKP-C, 1970 yılında Dev-Genç içerisindeki radikal bir grup tarafından kurulan ilk şehir gerillası örgütüdür. Örgüt, lider kadrosu Mahir Çayan önderliğinde Aralık 1970’te illegal olarak kurulduğunda kendisini Marksist-Leninist ve Latin Amerika tarzı gerilla savaşı stratejisine bağlı ilan etti. Kurucular arasında Mahir Çayan, Hüseyin Cevahir, Ulaş Bardakçı, Ertuğrul Kürkçü, Yusuf Küpeli ve Münir Aktolga gibi Dev-Genç önderleri bulunuyordu. THKP-C, devrimin şehir merkezli silahlı eylemlerle tetikleneceğini savunuyordu.

Kuruluşunu takiben THKP-C kısa sürede adını duyuran eylemlere girişti. İstanbul ve Ankara’da birkaç banka soygunu gerçekleştirdi. Nisan 1971’de ise örgüt, İsrail’in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom’u kaçırdı. Elrom eylemi Türkiye ve dünyada büyük yankı uyandırdı; ancak hükûmetin taviz vermemesi üzerine rehin diplomat infaz edildi. Bunun sonucunda devlet güvenlik güçleri THKP-C’ye karşı kapsamlı operasyonlar başlattı ve kısa sürede örgütün şehirlerdeki militanlarının büyük kısmı yakalandı. Tutuklanmayan az sayıdaki önder ise örgüt içinde eylem stratejisi üzerine tartışmalara girdi; bazı kurucu üyeler çizgi farklılıkları nedeniyle ihraç edildi.

1971 ortasında Mahir Çayan ve birkaç yoldaşı tutuklu bulundukları cezaevinden firar ederek yeniden örgütlenmeye girişti. Bu aşamada şehirden kırsala çekilme kararı aldılar. Mart 1972’de Mahir Çayan liderliğindeki THKP-C grubu, idamları yaklaşan THKO önderleri Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan’ı kurtarmak için bir eylem planladı. THKP-C ve THKO mensubu toplam 11 militan, Ünye’deki NATO üssünden yabancı teknisyenleri rehin alarak Tokat’ın Niksar ilçesine bağlı Kızıldere köyüne götürdü. 30 Mart 1972’de Kızıldere’de kuşatılan devrimci grup, güvenlik güçleriyle çatıştı ve Mahir Çayan dahil 10 devrimci hayatını kaybetti; sadece Ertuğrul Kürkçü sağ olarak yakalandı. Böylece THKP-C’nin ilk kadrosu neredeyse bütünüyle imha edilmiş oldu.

THKP-C’nin resmî varlığı 1972’de Kızıldere ile sona erse de ideolojik mirası 1970’lerin devamında birçok örgüte kaynaklık etti. Mahir Çayan’ın fikirleri ve “Kesintisiz Devrim” stratejisi, özellikle 1974 affıyla çıkan kadrolar arasında yeniden filizlendi. THKP-C’nin devamcısı olma iddiasıyla ortaya çıkan başlıca oluşumlar şunlardı: Devrimci Yol, Kurtuluş Hareketi, Acilciler ve Devrimci Sol. Bu gruplar Mahir Çayan’ı ve THKP-C geleneğini referans almakla birlikte, kitle çalışması ve silahlı mücadele konularında birbirinden farklı yol izlediler.

- Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)

THKO, 1970 başlarında Dev-Genç çevresinden çıkan bir diğer öncü silahlı örgüttür. Tam adı Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu olan ve bir “gerilla ordusu” olarak tasarlanan THKO, önderliğini Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan, Sinan Cemgil gibi üniversite gençlik liderlerinin yaptığı bir yapıdır. THKO’nun tohumları, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının 1969’da Filistin’e gidip gerilla eğitimi almaları ve dönüşte Türkiye’de silahlı devrim için örgütlenmeye başlamalarıyla atıldı. Örgüt ilk silahlı eylemini 29 Aralık 1970’te gerçekleştirdi, 4 Mart 1971’de THKO militanları Ankara’da Amerikan askerî personelini kaçırmakla eylemlerini devam ettirdiler. Bu eylemde yayımlanan bildiride ABD emperyalizmine karşı mücadele vurgulanmış, 400 bin dolar fidye ve tüm devrimci tutukluların salıverilmesi talep edilmiştir. Güvenlik güçlerinin ODTÜ kampüsünü dahi kuşattığı bu süreçte çatışmalar yaşanmıştır.

THKO, ideolojik olarak Marksizm-Leninizm ve ulusal kurtuluşçu bir çizgiye sahipti; Latin Amerika devrimlerinden etkilenerek Guevarist mücadeleyi savundu. THKO kadroları eylemlerini daha çok kır gerillası eksenine oturtmaya çalıştılar. 1971 baharında Sinan Cemgil önderliğinde bir grup THKO gerillası Kahramanmaraş Nurhak dağlarında bir kamp kurarak köylere inmeye çalıştı. Ne var ki 31 Mayıs 1971’de Nurhak bölgesinde pusuya düşen Cemgil, Alpaslan Özdoğan ve Kadir Manga çatışmada öldürüldüler. Örgütün diğer kanadı şehirde faaliyet

gösterirken Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan 1971'in ilkbaharında yakalandı. 1972'nin mayıs ayında bu üç önderin idam edilmesiyle THKO büyük bir darbe aldı. Aynı dönem, Kızıldere'de THKO'dan Cihan Alptekin ve Ömer Ayna da Mahir Çayan grubuyla birlikte öldürülmüştü.

Bu kayıplarla THKO fiilen dağılmış oldu. Ancak 1974 affıyla serbest kalan eski THKO üyeleri, bir Geçici Merkez Komite oluşturarak örgütü canlandırmaya çalıştılsa da görüş birliğine varamadılar. Kısa sürede hiziplere ayrılan bu çevreden üç ayrı yönelim doğdu: Bir grup Çin ve Arnavutluk yanlısı Maoist çizgi geliştirerek Türkiye Devrimci Komünist Partisi'ni (TDKP) kurup *Halkın Kurtuluşu* gazetesi etrafında örgütlendi. Diğer bir grup Sovyet yanlısı bir çizgi izleyerek Türkiye Komünist Emek Partisi'ne (TKEP) evrilecek yapılanmalara girişti. Örgütün özgün çizgisine sadık kalmak isteyenler ise "Türkiye Devriminin Yolu" adı altında ufak gruplar kurdular, ancak geniş bir etki yaratamadılar.

- Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML)

TKP/ML, 1972 yılında kurulmuş ve Türkiye solunda Maoist ideolojiye sahip bir yeraltı örgütüdür. Kurucusu İbrahim Kaypakkaya, bu örgütü Doğu Perinçek'in liderlik ettiği TİİKP içindeki ayrışma sonucunda, kendisiyle birlikte hareket eden bir grupla birlikte kurdu. Nisan 1972'de Kaypakkaya ve arkadaşları Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist adında partiyi ve ona bağlı Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu (TİKKO) adlı gerilla örgütünü kurdular. TKP/ML, özellikle Çin Kültür Devrimi'nin etkisiyle Marksizm-Leninizm-Mao düşüncesini benimsediğini ilan etti. Parti, şehirli küçük-burjuva radikalizminden ziyade uzun soluklu bir halk savaşı stratejisini savunuyor; devrimin köylük alanlarda uzun süreli gerilla mücadelesiyle başlayıp şehirlere doğru ilerleyeceği tezini öne sürüyordu. Bu yönüyle TKP/ML, 1970'ler Türkiye'sindeki devrimci hareketler arasında en net Maoist çizgiyi temsil etti.

Kaypakkaya önderliğindeki TKP/ML, kuruluşundan hemen sonra silahlı faaliyetler yürütmeye başladı. 1972-73 kışında TİKKO gerillaları, bölgedeki bazı karakollara ve devlet görevlilerine yönelik eylemler gerçekleştirdi. Ancak hareket henüz emekleme aşamasındayken Ocak 1973'te Vartinik mezrasında güvenlik güçlerince kuşatılan Kaypakkaya'nın yakın arkadaşı Ali Haydar Yıldız olay yerinde yaşamını yitirirken Kaypakkaya yaralı halde kaçmayı başardı. Yaralı Kaypakkaya birkaç gün bir köyde saklandıysa da bir öğretmenin ihbarı sonucu yakalandı. Diyarbakır Cezaevi'nde ağır işkencelere maruz kalan Kaypakkaya, 18 Mayıs 1973'te işkence altında hayatını kaybetti (resmî kayıtlarda "intihar" denilse de sorguda öldürülmüştür). Böylece henüz 24 yaşındaki Kaypakkaya, Türkiye devrimci hareketinin en genç ve simge isimlerinden biri olarak "ser verip sır vermeden" şehit düştü.

Kaypakkaya'nın ölümü, TKP/ML'yi durdurmadı ancak bölünmelere yol açtı. 1970'lerin ortasında TKP/ML içinde stratejik görüş ayrılıkları patlak verdi. 1976'da partinin ana gövdesinden ayrılan bir kanat TKP/ML Hareketi adıyla ayrı bir örgüt kurarak Maoizm'den uzaklaşıp Arnavutluk Emek Partisi çizgisine (Enver Hoca çizgisine) yöneldi. Kalan TKP/ML kadroları ise Kaypakkaya'nın Maoist çizgisini sürdürmeye çalıştı; fakat 1978'de onlardan da bir grup "Yeniden İnşa Örgütü" adıyla başka bir ayrılık çıktı. Bu bölünmelere rağmen TKP/ML ve silahlı kanadı TİKKO kırsal alanlarda varlığını sürdürdü. Örgütün sosyal tabanı, Alevi-Kürt köy

gençliği ve şehirlerden gelen devrimci öğrencilerden oluşuyordu. İdeolojik olarak Kaypakkaya'nın çizgisi doğrultusunda TKP/ML Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını savunan net bir devrimci program ortaya koydu.

- Devrimci Yol (Dev-Yol)

12 Mart döneminde kan kaybeden THKP-C geleneği, 1970'lerin ortasında Devrimci Yol (Dev-Yol) adlı siyasal hareket ile yeniden örgütlendi. Dev-Yol bir anlamda THKP-C'nin devamı olma iddiasındaki gruplar içinde en kitlesel ve geniş tabanlı olanıdır. Örgüt, resmî bir kuruluş tarihi olmamakla birlikte Nisan 1977'de *Devrimci Yol* dergisinin ilk sayısını çıkararak kendisini kamuoyuna duyurdu. Lider kadrosunda eski Dev-Genç yöneticilerinden Oğuzhan Müftüoğlu ve Nasuh Mitap gibi isimlerin bulunduğu Dev-Yol, kısa sürede yüz binlerce tiraja ulaşan yayın organı ve Türkiye'nin birçok ilinde oluşturulan direniş komiteleri sayesinde 1977-1980 arası Türkiye'de en etkili devrimci gruplardan biri haline geldi.

Dev-Yol'un ideolojisi Mahir Çayan'ın görüşlerinden beslense de onu dogmatik bir biçimde taklit etmekten çok uyarlamaya çalıştı. Temel çizgisi Marksist-Leninist olmakla birlikte kitlesel anti-faşist mücadeleye ağırlık verdi. Dev-Yol teorisyenleri, Türkiye'de 1970'lerin sonunda yaşanan şiddet sarmalını bir tür "ilan edilmemiş iç savaş" olarak tanımladılar. İşçi sınıfını, gecekondu mahallelerindeki halkı ve öğrencileri faşist saldırılara karşı savunmak ve örgütlemek amacıyla pek çok il ve ilçede "Direniş Komiteleri" kuruldu; mahallelerde halk meclisleri oluşturularak öz savunma örgütlendi. Dev-Yol, diğer bazı sol grupların aksine, silahlı mücadeleyi tek başına yeterli görmüyor; siyasi kitle çalışması ile birleşik bir devrimci hattı benimsiyordu. Fabrikalarda, sendikalarda, okullarda etkin oldular. Özellikle 1978-1980 döneminde pek çok grev, boykot ve mitingde Dev-Yol'un etkisi hissedildi.

Dev-Yol'un en dikkat çekici girişimlerinden biri, Fatsa Yerel Yönetim Deneyi oldu. Ordu'nun Fatsa ilçesinde Dev-Yol çizgisini benimseyen devrimci aday Fikri Sönmez (namıdiğer Terzi Fikri), 1979'da belediye başkanı seçildi. İlçede "mikro demokrasi" uygulanarak mahalle komiteleri kuruldu ve 9 bölgeye ayrılan Fatsa'da sorunlar halk ile birebir diyalogla ve tartışmayla çözüldü. Bu uygulama tüm Türkiye'de ilgiyle izlendi; devrimcilerin yönetimde somut başarı sağlayabileceğini gösterdi. Ne var ki Temmuz 1980'de ordu "Nokta Operasyonu" adıyla Fatsa'ya büyük bir askerî baskın düzenledi; Terzi Fikri ve yüzlerce kişi tutuklanarak bu özgün deney sonlandırıldı. Fatsa olayı, yaklaşan 12 Eylül darbesinin habercilerinden biri olarak değerlendirildi.

Ülke genelinde yaklaşık 40 Dev-Yol davasında 4.403 kişi (251'i kadın) sanık olarak yargılandı. 1980 öncesi Ankara merkezli ana Dev-Yol davasında bile 1000 civarı sanık bulunmaktaydı. Bu veriler, Dev-Yol'un işçilerden öğrencilere, köylülerden memurlara uzanan yaygın bir toplumsal desteğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ne var ki darbenin ağır baskıları altında Dev-Yol örgütsel olarak çözülmüş; lider kadrolarının bir kısmı yurt dışına çıkmış, kalanlar uzun hapis cezalarına çarptırılmıştır.

- Devrimci Sol (Dev-Sol)

Devrimci Sol, 1978 yılında Dev-Yol hareketi içerisindeki bir grubun ayrılmasıyla oluşan silahlı devrimci örgüttür. Kurucu lideri Dursun Karataş öncülüğünde Sinan Kukul, Bedri Yağan, Bülent Uluer gibi isimlerden oluşan bir ekip, Dev-Yol'un mücadele çizgisini yeterince militan

bulmadıkları gerekçesiyle örgütten ayrıldı. Böylece THKP-C geleneğinin bir başka kolu daha şekillenmiş oldu. Dev-Sol, esasen Mahir Çayan'ın ideolojisine ve THKP-C'nin mirasına sahip çıkmakla birlikte, şehir gerillası eylemlerine öncelik veren keskin bir strateji izlemeye başladı.

Dev-Sol'un 1978-1980 dönemindeki faaliyetleri, silahlı propaganda ve suikast eylemleriyle anıldı. 27 Mayıs 1980'de Milliyetçi Hareket Partisi'nin eski bakanlarından Gün Sazak Ankara'da öldürüldü; 19 Temmuz 1980'de ise 12 Mart döneminin başbakanı Nihat Erim, İstanbul'da dört Dev-Sol militanının çapraz ateşiyle öldürüldü.

Dev-Sol'un örgüt yapısı, küçük hücreler halinde örgütlenmişti, Dev-Yol'un aksine kalabalık kitlesel toplantıları veya açık yayın organları yoktu; bildiriler ve yayınlar yoluyla propaganda yapıyordu. Toplumsal tabanı, büyük şehirlerin varoşlarındaki devrimci gençler ve üniversite çevrelerindeki militan öğrencilerdi. Özellikle İstanbul ve Ankara'da gençlik içerisinde önemli miktarda sempatican çekmeyi başarmıştı.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra Dev-Sol, diğer sol örgütlerle birlikte ağır darbeler alsa da tam anlamıyla tasfiye edilemedi. Örgüt, 1980'ler boyunca "*Devrimci Sol*" adıyla güvenlik güçlerine ve özellikle polis teşkilatına yönelik birçok ses getiren gerilla eylemi yaptı. 1994'te ise Dev-Sol, kendini yenileyerek Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (DHKP-C) adını aldı ve partileşti. Böylece Dev-Genç'ten THKP-C'ye, oradan Dev-Sol'a uzanan çizgi, 1990'lar sonrasında da varlığını sürdürmüş oldu. Karataş'ın 2008'de ölümüne dek liderlik ettiği DHKP-C, Türkiye'de günümüze dek eylemler yapan bir örgüt olarak varlığını devam ettirmiştir.

Öne Çıkan Lider Kadrolar ve Roller

1970'lerin devrimci örgütlerini anlamada, bu hareketlerin öncü lider kadrolarının hayat hikâyeleri ve mücadeledeki rollerini incelemek büyük önem taşımaktadır. Yukarıda bahsedilenlerin yanı sıra bu dönemde de öne çıkan birçok kadro bulunmaktadır:

- İbrahim Kaypakkaya (TKP/ML Önderi): 1949 doğumlu Kaypakkaya, yukarıda anlatıldığı gibi Türkiye solunun en farklı seslerinden biriydi. Kaypakkaya, Türkiye'de Kemalizm eleştirisini yapan ilk devrimcilerden biriydi. Yine Kürt sorununa yaklaşımı, geleneksel "inkâr" çizgisini kırarak devrimciler arasında yeni bir perspektif oluşturdu. Bu nedenle Kaypakkaya, özellikle 1990 sonrasında yükselen Kürt hareketi tarafından da saygıyla anılmaktadır. Örgütsel olarak Kaypakkaya, TKP/ML ve TİKKO'yu inşa ederek Maoist bir silahlı mücadele geleneği başlattı. Onun en büyük rolü, devrimci harekete ideolojik netlik kazandırmasıydı: Bir yandan soldaki revizyonist gördüğü akımlarla (örn. Perinçek'in *Aydınlık* çevresi) hesaplaştı, öte yandan enternasyonal komünist hareket içinde saf tutarak Türkiye'yi dünya devriminin bir parçası olarak konumlandırdı.
- Hüseyin İnan (1942–1972): THKO'nun kurucu lider kadrosundan bir diğer isim olup Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan ile idam edilen üç kişiden biridir. Yoksul bir çiftçi ailesinde doğan İnan, ODTÜ İdari Bilimler Bölümü'nde eğitim gördü. 1968 yılında Türkiye İşçi Partisi içindeki ayrışmada Mihri Belli'nin savunduğu Millî Demokratik Devrim tezine yakınlaşarak, kısa sürede legal mücadeleyi yetersiz bulan ve kırsal gerilla savaşı yoluyla

devrimci mücadeleyi savunan bir çekirdek grubun lideri konumuna geldi. ODTÜ çevresinde Hüseyin İnan'ın öncülük ettiği bu grup, ileride THKO'nun temelini oluşturacaktı. 1969'da Filistin'e giderek El-Fetih kamplarında gerilla eğitimi alan Hüseyin İnan, Türkiye'ye döndükten sonra THKO'nun ilk eylemlerinin planlanmasında yer aldı. 1 Ocak 1971'de gerçekleşen Ankara Emek Şubesi Türkiye İş Bankası soygunu ve ABD askerî tesislerine yönelik eylemlerin öncülerindendi. Mart 1971'de THKO militanları tarafından gerçekleştirilen iki farklı Amerikan asker kaçırma eylemine de katıldı. 24 Mart 1971'de Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi yakınlarında, güvenlik kuvvetleriyle girilen bir çatışma sonrasında İnan yakalandı. Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılanan Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan ile idama mahkûm edildi ve 6 Mayıs 1972'de Ulucanlar Cezaevi'nde idam edildi.

- Rasih Ulaş Bardakçı (1947–1972): Dev-Genç'in ve ardından THKP-C'nin önder kadrosunda yer almış, 68 hareketinin öncülerindendir. Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesinde doğan Bardakçı, ODTÜ öğrencisi olarak devrimci mücadeleye katıldı ve 1969'da ABD Büyükelçisi Komer'in arabasının yakılması eylemini planlayanlar arasında bulundu. MDD tartışmalarında aktif rol oynayan Bardakçı, devrimin silahlı mücadeleyi yürütecek bir partiyle gerçekleştirebileceğini savunan görüşleri benimsedi. 1969 sonlarında Mahir Çayan ile THKP-C'nin kuruluş çalışmalarına katıldı; örgütün ilk Genel Komitesi'ne seçilerek ideolojik tezlerin şekillenmesinde etkili oldu. Ulaş Bardakçı, THKP-C'nin ilk silahlı eylemi kabul edilen 12 Şubat 1971 Ankara Küçükcesat Ziraat Bankası soygununda yer aldı. Ardından Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir ile 5 Nisan 1971'de iş insanı Mete Has'ın kaçırılması, 17 Mayıs 1971'de de İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom'un kaçırılması eylemlerinde aktif rol aldı. Elrom'un öldürülmesiyle sonuçlanan bu eylem sonrasında Bardakçı yakalandı ve tutuklandı. 29 Kasım 1971'de İstanbul Maltepe Askerî Cezaevi'nden Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Ömer Ayna ve Ziya Yılmaz ile tünel kazarak firar etmeyi başardı. Ancak yeraltında geçen birkaç ayın ardından, 19 Şubat 1972 sabahı İstanbul Arnavutköy'de saklandığı ev polisçe kuşatıldı; Ulaş Bardakçı teslim olmayı reddederek çatışmaya girdi ve açılan ateş sonucunda 25 yaşında yaşamını yitirdi.
- Yusuf Aslan (1947–1972): Yozgat'ın Çayıralan ilçesinde doğdu ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenim gördü. Öğrencilik yıllarında devrimci gençlik hareketlerine katılarak kısa sürede Deniz Gezmiş ve Hüseyin İnan gibi isimlerle birlikte ön saflarda yer aldı. Türkiye İşçi Partisi'ne yakın çizgide siyasallaşan Aslan, daha sonra MDD görüşünü benimseyerek anti-emperyalist mücadeleye yöneldi. Özellikle 1969 sonrasında öğrenci hareketinde aktif rol üstlendi; Ankara'daki protestoların ve işgal eylemlerinin organizasyonunda etkin oldu. THKO içinde kurucu kadroda yer alan Yusuf Aslan, devrimin silahlı mücadele ile gerçekleştirileceğine inanıyordu. THKO'nun Amerikan askerlerini kaçırma ve banka soygunları gibi ses getiren eylemlerinde yer aldı. 1971 yılında, Sivas'ın Gemerek ilçesinde yakalanarak tutuklandı. Sıkıyönetim mahkemesinde Deniz Gezmiş ve Hüseyin İnan ile birlikte yargılandı; 1972 yılında idama mahkûm edildi ve 6 Mayıs 1972'de Ulucanlar Cezaevi'nde idam edildi.

- Oğuzhan Müftüoğlu & Nasuh Mitap (Dev-Yol Önderleri): Dev-Yol hareketi bir parti olmadığı için tek bir lider figürüyle anılmaz; ancak Oğuzhan Müftüoğlu adı, Dev-Yol denince ilk akla gelen isimlerdendir. 1944 doğumlu Müftüoğlu, 1960'lardan itibaren Dev-Genç içinde bulunan deneyimli bir kişi olarak 1974 affıyla cezaevinden çıktı ve Dev-Yol'un inşasında öncü rol oynadı. Müftüoğlu, *Devrimci Yol* dergisinin fiili genel yayın yönetmeni olarak, hareketin ideolojik çizgisini ve politik taktiğini şekillendiren başlıca beyinlerden biriydi. Ankara'da çıkan bu dergi sayesinde ülke çapında binlerce gence ulaşılmıştır. Oğuzhan Müftüoğlu farklı fraksiyonlardan gelen devrimcileri Dev-Yol potasında buluşturabildi. Nasuh Mitap ise Karadeniz bölgesinde ve genel olarak örgütün yeraltı yapısında önemli görevler üstlenmiş bir diğer önderdir. 1980 darbesinden sonra yakalanıp idamla yargılanmış, 10 yıl hapis yatmıştır. Devrimci şiddeti savunmakla beraber, gereksiz maceracılıktan kaçınılması gerektiğini, esas görevin halkı örgütlemek olduğunu hep vurgulamışlardır. Lider kadrolarından birçoğu (Hüseyin Cevahir gibi) 12 Mart döneminde yitirilmişti; Dev-Yol'un 1975 sonrası inşasında bu yeni nesil önderler rol aldı. Oğuzhan Müftüoğlu, 1980 sonrası hapisten çıkıp legal siyasette de yer almıştır, fakat halen *Devrimci Yol geleneğinin yaşayan temsilcisi* kabul edilmektedir.
- Dursun Karataş (Dev-Sol Önderi): 1952 doğumlu Dursun Karataş, Dev-Genç geleneğinin sonraki kuşağından gelen ve 1970'lerin sonunda yıldızı parlayan bir liderdir. İlk gençlik yıllarında Dev-Yol saflarında yer almış, ancak 1978'de ayrılarak Devrimci Sol'u kurmuştur. Karataş, kararlı ve gözü pek bir örgütçü olarak bilinir. 1980 öncesi bir dizi silahlı eylemin planlayıcısı olarak ön plana çıktı. 12 Eylül darbesi sonrasında 1981'de yakalandı ve idam cezasına çarptırıldı; fakat hapiste örgütüne liderlik etmeyi sürdürdü. 1989'da Bayrampaşa Cezaevi'nden tünel kazarak firar etti. 1990'larda Dev-Sol'u yeniden toparlayıp DHKP-C'ye dönüştüren Karataş, bu hareketi uluslararası düzlemde de aktif hale getirdi (Suriye'de kamplar, Avrupa'da diaspora örgütlenmesi vs.). Dursun Karataş'ın adı özellikle 1980 sonrası dönemde Türkiye'de gerçekleştirilen birçok sansasyonel eylemle (örneğin 1996'da Özdemir Sabancı suikastı gibi) birlikte anıldı. 2008'de yurt dışında kanserden ölmesiyle birlikte bir dönem kapandı; ancak Karataş, Dev-Sol geleneğinin tartışmasız önderi olarak tarihe geçti.
- Diğer Önemli İsimler: Yukarıda anılanlar dışında, 1970'lerin devrimci hareketinde anılması gereken pek çok önemli kadro vardır. Örneğin Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş'le birlikte THKO'yu kuran ve manifesto yazımında büyük emeği olan teorisyeniydi; 1972'de idam edildi. Yusuf Küpeli ve Münir Aktolga, THKP-C'nin ilk dönem teorik tartışmalarında yer aldı ancak Çayan'la yolları ayrıldı (daha sonra *Kurtuluş* dergisinde yer aldılar). Ertuğrul Kürkçü, Dev-Genç başkanlığını yapmış, Kızıldere'den sağ kurtulan tek kişi olarak yıllarca hapse yattı; bugün hâlâ sosyalist siyasetin içinde bulunan bir tanıktır. Ali Haydar Yıldız, Kaypakkaya'nın yakın mücadele arkadaşı olup Vartanik'te şehit düşen TİKKO gerillasıdır; adı TKP/ML içinde efsanevi "Partizan" türkülerine konu oldu. Bedri Yağan ise Karataş'ın ardından Dev-Sol liderliği yapan ve 1993'te örgüt içi çatışmada öldürülen bir figürdü.

1970'lerin Siyasi Atmosferi ve Örgütler Arası İlişkiler

1970'li yılların Türkiye'sinde sol devrimci hareketler, sadece kendi iç dinamikleriyle değil, aynı zamanda geniş bir siyasi-toplumsal mücadele ortamının parçası olarak var oldular. Bu dönemin atmosferini anlamak, örgütlerin davranışlarını ve akıbetlerini açıklamak açısından kritiktir:

- Devlet Baskısı ve “Kontrgerilla”: 12 Mart 1971 Muhtırası ile başlayan ve 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar uzanan süreç, Türk devletinin sola karşı sistematik baskı uyguladığı bir dönemdir. 12 Mart ara rejimi, Dev-Genç ve ilgili tüm sol yapıların kökünü kazımaya çalıştı; DİSK, TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası), TİP gibi ilerici kurumlar kapatıldı. Ancak 1974 affıyla çok sayıda devrimcinin salıverilmesi, solun yeniden canlanmasına yol açtı. Bu canlanmaya karşı devlet içinde “gayri nizami mücadele” yöntemleri devreye sokuldu. Özellikle 1975 sonrasında, kontrgerilla diye anılan illegal yapıların (bugünkü bilgiler ışığında NATO'nun “Gladio” ağının Türkiye uzantısı) sol hareketi içeriden bölmek ve şiddet sarmalına çekmek için provokasyonlara giriştiği ileri sürülmüştür. 1 Mayıs 1977 Taksim Katliamı, bu provokasyonların en bilinenidir: Kalabalık mitingde açılan ateş sonucu 34 kişi hayatını kaybetti. Olayın faileri bulunmadı; ancak o dönem sol örgütler arasında güvensizlik tohumları ekildi ve devlet, sol içi çatışmaların fitilini ateşleme amacına kısmen ulaştı. Benzer şekilde 1978'de Maraş Katliamı ile Alevi halk kırımına uğratılmış, sonucunda ülkede sıkıyönetim ilan edilerek sol tamamen sindirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla devrimci örgütler, bir yandan tutuklamalarla boğuşurken diğer yandan bu unsurların tertiplelediği katliam ve cinayetlere maruz kalmıştır. Bu şartlar altında, bazı sol militanlar zorunlu olarak yeraltına daha fazla çekilip silahlı mücadeleyi tırmandırma yoluna gitti; bu ise devletin baskılarını daha da artırmıştır.
- Sağ-Sol Çatışması ve Sokak Hakimiyeti: 1970'lerde Türkiye, sert bir sağ-sol çatışmasına sahne oldu. Bir tarafta devrimci gençlik hareketi sokakları, fabrikaları, okulları örgütlemeye çalışırken, karşı tarafta ülkücüler olarak bilinen aşırı sağ milliyetçi gençlik grupları (MHP'nin paramiliter uzantıları) sahaya çıktı. Devletin güvenlik aygıtının zaman zaman bu ülkücü grupları solculara karşı kullandığı veya en azından bu gruplara göz yumduğu düşünülmektedir. 1975 sonrası hemen her gün Türkiye'nin dört bir yanında solcu ve sağcı gençler arasında silahlı çatışmalar yaşanır hale gelmişti. 1978 sonuna gelindiğinde bu çatışmalarda toplam beş bini aşkın insanın hayatını kaybettiği belirtilmektedir. Bu ortam, devrimci örgütler üzerinde hem bir tehdit hem de bir sınav oldu: Bir yandan kendi can güvenliklerini sağlamak zorundaydılar, diğer yandan halkı ülkücü-faşist saldırılardan koruma misyonunu üstlendiler. Dev-Yol gibi örgütler özellikle bu misyonu benimsedi; mahallelerde “devrimci disiplin” kurarak faşist grupları bölgelerine sokmamaya çalıştılar. Misal, Ankara'nın Dikmen-Tuzluca'yır semtleri veya Gazi Mahallesi, Fatsa gibi yöreler sol grupların “kurtarılmış bölge”si gibiydi. Buna karşılık ülkücülerin de bazı mahallelerde benzer tahakkümü bulunuyordu. Sıradan sol görüşlü memurları, öğretmenleri veya Alevi-Kürt sivilleri hedef alan katliamlar yaşandı (Komando kamplarında eğitilen bu gruplar, Kahramanmaraş ve Çorum katliamlarında baş roldeydi). Sonuç olarak sağ-sol çatışması, devrimciler için sürekli teyakkuz hali anlamına geliyordu. Bir sabah evden çıkan bir işçi, akşam kahvede vurulabiliyor; bir öğrenci yurdu basılıp solcu öğrenciler kurşuna dizilebiliyordu. Bu koşullar, örgütler arası

ideolojik farklılıkları bir kenara itip hayatta kalma ve direnme içgüdüsünü ön plana çıkardı.

- Örgütler Arası İlişkiler ve Çatışmalar: Ortak düşman karşısında birlik söylemi sık tekrarlanırsa da 1970’lerde sol örgütler arasında ciddi rekabet ve zaman zaman çatışma yaşandı. İdeolojik ayrılıklar, bazı durumlarda fiziki kavgalara dönüştü. Özellikle üniversite gençliği içinde farklı fraksiyonlar birbirini engellemeye çalışabiliyordu. Örneğin ODTÜ’de Dev-Yol taraftarları ile THKO devamcılar arasında 1978’de kavgalar yaşandığı, hatta birkaç kişinin öldüğü kayıtlara geçmiştir. Yine İstanbul’da bazı semtlerde Dev-Sol ile Dev-Yol arasında duvarlara yazılacak sloganlar bile kavgaya sebep olabiliyordu. Bu tür iç çatışmalar nadir olmakla birlikte devrimci harekete zarar verdi. Daha yaygın olan çekişme, propaganda savaşı şeklindeydi: Dergiler ve bildiriler aracılığıyla birbirlerini eleştiriyorlar, hata yapmakla suçluyorlardı. Maoist çizgideki TKP/ML ve TDKP (Halkın Kurtuluşu), Mahir Çayan geleneğini “*petit-burjuva maceracılığı*” diye eleştirirken; Mahir’ciler de onları “*püriten sekterlik*” ile suçluyordu. Bu tür ideolojik polemikler ortak cephe kurulamamasına neden oldu. Muhalefetleyen bir araya gelemeyen sol fraksiyonlar, 12 Eylül 1980 askerî darbesinin zindanlarında ve sonraki sürgün yıllarında ancak sınırlı ölçüde dayanışma geliştirebildiler. 12 Eylül Darbesi, yukarıda sözü edilen tüm örgütlerin aktif mücadelesini bir anda sonlandırdı: Lider kadrolarının çoğu tutuklandı, idamlar ve ağır işkenceler yaşandı, binlerce militan cezaevlerinde yıllarca hapis yattı. Türkiye devrimci hareketi bu süreçte büyük bir kırılma yaşasa da 1971-1980 döneminin mirası tamamen yok olmadı. Sürgünden ve hapisneden çıkan kadrolar, 1990’larda yeni örgütlenmelere giriştiler veya legal demokratik siyaset zemininde mücadeleyi sürdürdüler. Daha önemlisi, 1970’lerin devrimci değerleri sonraki kuşaklara ilham kaynağı oldu. Bugün hâlâ Türkiye’de özgürlük ve eşitlik idealleri için mücadele eden gençler, Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, İbrahim Kaypakkaya gibi önderlerin bıraktığı mirasa sahip çıkmaktadır. Bu yönüyle, 12 Mart 1971 muhtırasından 12 Eylül 1980 darbesine uzanan on yıl, Türkiye’nin devrimci tarihine hem trajik hem de öğretici bir dönem olarak damgasını vurmuştur.

Kaynaklar

- Ahmad, F. (1994). *Modern Türkiye'nin oluşumu*. Kaynak Yayınları.
- Altıntaş, E. (2017). *Türkiye sol hareketlerinde 12 Mart dönemi*. Ankara.
- Belli, M. (1970). *Milli Demokratik Devrim*. Sosyal Yayınlar.
- Bianet. (2023). 51. yılında Kızıldere Katliamı. Bianet. <https://bianet.org>
- Birikim Dergisi. (2020). Bora, T. Left and Right Radicalism in the 1970s Turkey. Birikim Yayınları.
- Çayan, M. (1972). *Kesintisiz devrim I-II-III* [Broşür, yeniden basım: Belge Yayınları, 1991].
- Küpel, Y. (1997). *Kesintisiz Devrimden 12 Mart'a*. İstanbul.
- Kışlalı, A. T. (2003). *Kemalizm, laiklik ve demokrasi*. Bilgi Yayınevi.
- Orhan, M. (2012). Deniz Gezmiş ve Arkadaşları için yapılan hafızalaştırma çalışmaları. Memorialize Turkey. <https://www.memorializeturkey.com>
- Öztürk, E. (2013). Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu / Dev-Genç (1969-1971). *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 68(1), 145–178. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002292
- Perinçek, D. (1971). *Aydınlık Sosyalist Dergi'ye açık mektup*. Aydınlık Yayınları.
- Somer, S. (1988). Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu. *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*. İstanbul.
- TBMM Tutanak Dergisi. (1972). *Deniz Gezmiş ve Arkadaşlarının Savunmaları*.
- Toker, M. (1990). *12 Mart: Muhtıra ve darbe*. Bilgi Yayınevi.
- Yalçın, A. (2010). *Türkiye'de 68 kuşağı ve Dev-Genç*. İletişim Yayınları.
- Yıldırım, H. (2014). Türkiye'de gençlik hareketleri: 1960 sonrası süreç. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(2), 163–184.
- Zabcı, C. (2004). Dev-Genç'ten THKP-C'ye: Türkiye sol hareketinde 1970 sonrası dönüşüm. *Toplumsal Tarih*, (124), 42–47.